

**DEBRECENI
EGYETEM**

**TEHETSÉGGAZONOSÍTÓ MÓDSZEREK KIDOLGOZÁSA, A
FEJLESZTÉSRE SZORULÓK KISZŰRÉSÉNEK
MÓDSZERTANA**

Tehetségazonosító és -gondozó módszerek bemutatása tevékenységbe
ágyazva

**A zene mindent átható ereje
Művészeti nevelés munkacsoport
Ének-zene**

Készítették: **Dr. Buda Andrásné** középiskolai tanár

Kádárné Tóth Anna általános iskolai tanár

Kálmánchelyi-Papp Hajnalka Erzsébet általános
iskolai tanár

Debrecen, 2018

EFOP-3.1.2-16-2016-00001

„A pedagógusok módszertani felkészítése a végzettség nélküli
iskolaelhagyás megelőzése érdekében”

TARTALOM

I. HOGYAN SEGÍT A ZENEI NEVELÉS A TANULÁSI MOTIVÁCIÓ KIALAKÍTÁSÁBAN?	3
A tanulási, iskolai sikeresség kulcsa a jövőhöz.....	3
Az iskolaelhagyás és tehetséggondozás anomáliái	4
Mi is a tehetség, szűkebb értelemben a zenei tehetség?.....	6
A zenetanulás, mint a tanulási sikeresség megalapozója	8
A várható eredmények	9
Milyen személyiségépítő vonásokat lehet a zenetanulás közben erősíteni?	9
Hogyan bukkan fel előttünk a zenei tehetség?	11
II. A ZENEI TEHETSÉG AZONOSÍTÁSA, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI KISISKOLÁS KORBAN	12
Tehetségazonosítás az ének –zenében	12
Mi a tehetség?.....	12
A zenei tehetségazonosítás módszerei, eszközei	12
Zenei képességek	12
Motiváció.....	13
Kreativitás	13
Tehetségazonosítás	14
Énekóra a tehetségazonosítás után.....	14
III. TÉMAHÉT JAVASLATOK	15
IV. TÉMAHÉT LÉTREHOZÁSA KÖZÉPISKOLAI KERETEK KÖZÖTT	20
V. FELADATGYŰJTEMÉNY ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOKNAK	26
VI. FEJLESZTŐ JÁTÉKOK A KÖZÉPISKOLAI ÉNEK-ZENE ÓRÁKON	32
Képességfa.....	32
Három kívánság	32
Dalszöveg memoriter – egyenletes kísérettel, minimális mozgással.....	33
Ritmus visszhang és ellenritmus.....	33
Képlet játék.....	34
Hangszer kitaláló	34
Hang bújócska	35
Játsszunk matematikát!	36
Zeneszerzői térkép	36
Csináljunk mozit!.....	37
Éneklés mozgással	37
FELHASZNÁLT IRODALOM	39

A ZENE MINDENT ÁTHATÓ EREJE

I. HOGYAN SEGÍT A ZENEI NEVELÉS A TANULÁSI MOTIVÁCIÓ KIALAKÍTÁSÁBAN?

A tanulási, iskolai sikeresség kulcsa a jövőhöz

Ez a nyitó gondolat éppúgy igaz az egyes személyekre vonatkozóan, mint ahogyan a társadalom számára is elengedhetetlen az egyenletes, eredményes előrehaladáshoz.

Az Európai Unió országaiban évtizedek óta jelen vannak a képességek fejlesztésére irányuló törekvések az oktatási szintéren. Korábban egyfajta etalon meghatározás, a megszerzett elméleti tudás mérési lehetőségei és ezek elemzése alapján megtervezett továbblépések voltak az oktatásügy fókuszában. A jelen kor oktatási célkitűzései egyre inkább a foglalkoztathatóságot állítják a középpontba, hiszen immár elég hosszú ideje jól látható a munkaerőpiac elvárásainak iránymódosulása. Napjainkban a foglalkoztatottakkal szembeni elvárás – a rohamosan fejlődő technika egyre szélesebb körű térhódításának következtében – az átképezhetőség, a tanulást vállaló mentalitás kiérlelése, még a magasabb életkorúak között is. Így ez lényegében mindenhol a teljes populációt érintő kérdéssé lépett elő.

Az oktatás ügye azonban nem kizárólag munkaerő piaci kérdés. A hasznos információk tömegének birtokában lévő emberkép helyébe az információkhoz minél gyorsabban hozzájutni képes emberkép lép. Ám az is teljesen nyilvánvaló, hogy hiába a gyors információszerzésre, vagy akár a gyors tanulásra való képesség, ha az ismeretek hatékony alkalmazása nem társul hozzá. Tehát a hatékony ember, de talán a tanult ember fogalma is épp átalakulóban van. Az elméleti tudás értéke veszt eddigi respektusából, míg a rugalmas gondolkodással, problémamegoldó képességgel társulva egy új, modern egyensúlyt nem teremt. A társadalom ez újfajta „okossága” csupán a célkitűzések megadásában oktatáspolitikai kérdés, a hosszú időigényű folyamatok a családban és az iskolában zajlanak.

A tanulásra nem motiválható ember magatartása nem pusztán saját személyét, közvetlen földrajzi és életidőbeli környezetét érinti. Néhány generáció alatt az oktatás színvonala a szocializációs mintákon túlmutató formában is testet ölt. Amennyiben ez nem működik jól, az adott társadalom számára olyan problémák tömeges felbukkanását is jelentheti, amelyek kezelésére nincsen felkészülve. A társadalmi tagolódás élesebb kontúrokkal mutatja meg az értelmességben, egészségtudatosságban, a tágabb környezethez való szociális és fizikai kapcsolódási pontokon a gondolkodásbeli eltéréseket. Ennek következményei történelmi

ismereteink tükrében sejthetők, de korunk változóival (a technikai fejlődés sebessége, a technika fejlődésével együtt járó kiszolgáltatottság, pénzügyi problémák a szociális hálóban stb.) való együttműködésük egyelőre csak jósolható.

Az iskolaelhagyás és tehetség gondozás anomáliái

Minden igényes társadalom kiemelten kezeli a kultúrát és az oktatást. Ez mára már sztereotípiá, amely azonban tartalmilag nem jelenti azt, hogy ha sokat beszélünk róla, és sokat próbálkozunk, akkor jó úton vagyunk a kultúra és az oktatás színvonalának emeléséhez.

Érdekes például gondolkodni azon, hogy valódi esélyegyenlőséget jelent-e, ha személyre szabott oktatásról beszélünk, miközben egalizáló kimeneti követelményeknek kell megfelelni, vagy éppen egalizált feltételek között zajlik az oktatás-nevelés folyamata, figyelmen kívül hagyva a szocioökonómiai háttérrel, és az egyéni talentumot. Szinte bárkit lehet magasabb szintre juttatni a saját adottságait figyelembe vevő fejlesztéssel, ám amíg ez csak elméleti síkon létezik, egy zömmel a tömeges oktatására berendezett körülmény rendszerben, addig nagy eredményeket hiába várunk.

Az oktatás kapcsán nagyon sokan hajlamosak elfeledkezni arról is, mennyi szereplője van ennek a folyamatnak a tanulón és a pedagóguson kívül. Egyre gyakoribb az a társadalmi szinten megjelenő vélekedés, amely minden kívánalmat a pedagógussal szemben fogalmaz meg, és minden eredménytelenséget rajta kér számon. Fel kell tenni a kérdést, mivel lehetne megkönnyíteni azok munkáját, akik az első tudatos vonalat alkotják e fejlesztő folyamatban. Kapnak-e figyelmet, időt, támogatást, és nem utolsósorban megfelelő szabadságot, hogy rugalmasan reagálhassanak a jelentkező problémákra? A napi rutinjuk mellett jut-e idő, energia, szellemi kapacitás arra, hogy folyamatosan képezhessék magukat, kidolgozzák, megvalósíthassák az ötleteiket? Akár arra, hogy egyáltalán ötleteket gyűjtsenek, majd azokat transzformálják és kipróbálják. A fentebb megfogalmazott társadalmi elvárás-rendszernek való megfeleléshez ugyanis a tanulók körében minél korábbi életkorban ki kellene szűrni a tanulási problémákat, fejleszteni a modern kor által megfogalmazott kompetenciákat, és megteremteni, majd fenntartani a tanulási motivációt. Minél korábban, lehetőleg biztos kézzel ki kellene tudni emelni a komoly tehetséget mutató tanulókat, és azonnal megkezdeni sajátos igényeiknek megfelelő fejlesztésüket. Ha ez működik, „már csak” a különös figyelmet nem igénylő többiek egyéni fejlődési tempóját kellene napi szinten követni az oktatás-nevelés folyamatában. Hazánk iskolarendszerében nem jellemző gondolat, vagy csak alig, hogy az alapozó oktatásban a csoportlétszámok redukálása is a sikeres munka egyik feltétele. A tények azt mutatják, hogy mindenféle modernizáló szándék elvek, többnyire a pedagógusra háruló plusz terhek

formájában jelenik meg, melyeket csak a legügyesebbek tudnak (részben, vagy egészben) valódi innovációként kezelni. Gondoljunk csak a tehetség gondozás rendszerének, kimeneti mérésének adminisztratív terheire.

Emellett az oktatási szintek alapozó szakaszában a pedagógusoknak sokkal szerteágzóbb szakértelmet, figyelmet, kreativitást igénylő munkát kell, kellene elvégezniük, mint amire alapvetően képezték őket. Az oktatási folyamat elején dolgozó pedagógusok kezében van az első lehetőség, hogy tanulni képes, és nem utolsó sorban tanulásra kedvet érző emberpalántákat küldjenek tovább a felsőbb szintekre. Hiszen tudjuk jól, versenyképes emberré az válik, aki fel tudja ismerni kora kihívásait, sőt elébe képes menni a külső igényeknek, személyiségjegyeit mozgósítani bírja egy-egy következő lépés megtételéhez. Az élet teljes hosszán át rugalmas a változásoknak való megfelelésben, vagy legalább külső motivációra akár alapvető, akár magasabb szinten, képes elsajátítani új ismereteket.

Az iskolaelhagyás elleni küzdelem egyik kulcskérdése lehet tehát a tanulási motiváció kialakítása és fenntartása. Ennek alapvetése a tehetség típusok felismerése, majd gondozása. Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy bármiféle tehetségfejlesztő foglalkozás alkalmassá tehető arra, hogy a személyes adottságok mértékétől függetlenül is tudjon pozitív hatást gyakorolni az alanyaira. Ez az, ami elsősorban pedagógiai kérdés, hiszen az adott időben és helyen jelenlévő pedagógus szakembernek kell ezt a munkát felvállalnia, képességet szereznie arra, hogy hatékony munkát végezhesen. Ebben a folyamatban a tanári szubjektum elmondhatatlan fontosságát, jelentőségét kell hangsúlyoznunk, mivel akik ezt a fontos és nemes feladatot végzik, azokat a napi körülmények a jelen iskolarendszerben nem, vagy csupán kevésbé segítik. A körülményekben nem csupán a tárgyi feltételekre szükséges gondolnunk, ne tagadjuk, sok esetben az emberi tényező munkájuk ellehetetlenülésének forrása.

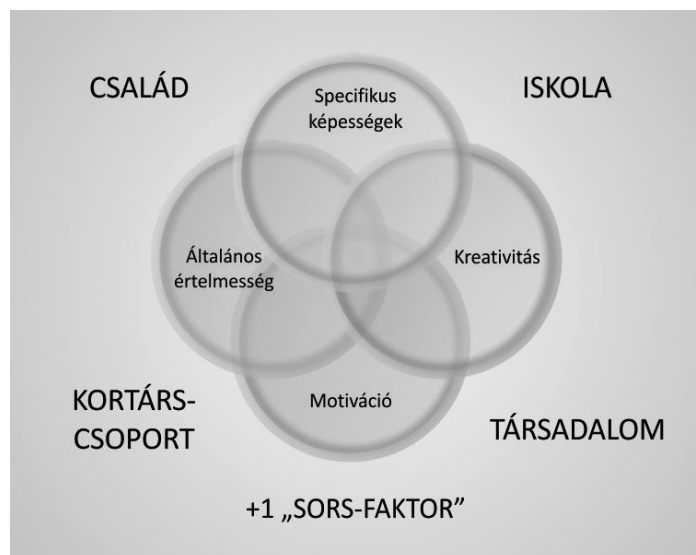
Aki az oktatással bármiféle kölcsönhatásba kerül, szem előtt kellene tartania, hogy a személyiség legfőbb mozgató erői lehetnek a tanulás folyamán megszülető tudásélmények. Ez lehet a kulcsa a szűkebb közösségben elfoglalt kielégítő pozíció megszerzésének, az egyéni hasznosság érzésének, a szuverén döntőképesség érzetének. Az iskola szerepe ebben a folyamatban rendkívül dinamikus lehet, amennyiben sikerül erősítenie a hozott szocializációs jegyeket, vagy éppen sikerül pótolnia az addigi szocializációs folyamat hiányosságait. Az egyenletes fejlődésre, megújulásra irányuló igény szükséges voltának felismertetése, a kivitelezéshez szükséges képességek kialakítása, interiorizálása az egyik legfontosabb – a társadalom teljes népességét érintő – oktatási feladattá lépett elő napjainkban.

Fentiek jegyében a tanulási kudarcok elkerülése, illetve a kudarcok feldolgozásának sikeressége, ezzel egyidejűleg a személyes tehetségvonások felfedezése, kibontakoztatása egyre nagyobb szerephez juthat a folyamatban.

Így most az oktató-nevelő munka legszebb részéhez, a gyermekben rejlő tehetség – lehetőség szerint minél korábbi – felfedezéséhez szeretnénk segítő gondolatokat összegyűjtve hozzájárulni, társul szólítva az egyik művészetet, a zenét.

Mi is a tehetség, szűkebb értelemben a zenei tehetség?

Írásunkban a tehetség megfogalmazásának számos modellje közül egy neves magyar kutató megfogalmazását vettük alapul. E választás oka az iskolai lemorzsolódás és a szociális háttér, egészség eddig is figyelembe vett komponensein túlmutató gondolata. Ez pedig a várható élettartam, a személyes találkozások, adott történelmi kor eseményeinek véletlenek adta összefüggése, amelyet „sors faktor” elnevezéssel illet a megalkotó, Czeizel Endre. Az ő $2 \times 4 + 1$ faktoros modellje (Czeizel 1997) nem csupán a személyiségben rejlő vonásokat és a rá ható általános külső tényezőket tekinti a tehetség meghatározójának. Az egészségi állapot, a meghatározó személyekkel való találkozások, és az életkörülmények esetlegességei, mint kilencedik eleme ennek a modellnek, véleményünk szerint egy keveset hangsúlyozott, de nagy jelentőséggel bíró faktor. Jelen témánkban elengedhetetlen e „sors faktor” figyelembevétele, ha fejlesztési folyamatok tervezésében kívánunk gondolkodni. Az iskolai lemorzsolódásban a Czeizel Endre által megfogalmazott kilencedik faktor kikerülhetetlenül ott munkál a háttérben. A családi közeg, amely hatással van az iskolába kerülő tanulókra, nem az iskolaérett kor elérésével, sőt nem is a születés pillanatával válik meghatározóvá. Biológiai szempontból már a fogantatáskor működésbe lép, genetikai és általános egészségbeli meghatározottságokat generál. Gondoljunk csak az anyai táplálkozás fontosságára a várandósság alatt, vagy a csecsemő és kisgyermekkor táplálást, a mozgásfejlődés követését biztosító családi háttérre. A megfelelően inger dús környezet biztosítására, illetve a beszédfejlődés állomásait érintő kommunikációs stílusra az otthoni, majd a tanulási környezetekben. A tudáshoz való viszonyulás mintájára, amely az egyik legfontosabb a tanulási vágy felébresztésében. A mentális szempontból meghatározó kiegyensúlyozott érzelmi háttérre, és a sors faktor optimális működésére támaszkodó életpályákat mennyivel könnyebben ki lehet bontakoztatni! Milyen szerencséje van azoknak, akik ilyen közegbe születnek, vagy kerülnek a véletlenek folytán! A lemorzsolódás mögött viszont szinte kivétel nélkül ott találjuk a fentebbi elemek hiányos működését, visszahúzó erejét, mely sokszor karöltve jár a szociálisan is hátrányos helyzettel.

Czeizel Endre 2x4 +1 faktoros modellje

http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/03_david_04_15/822tehetsgmodellek.html

Az általánosan értelemben vett tehetség fogalom után, nézzük, mit jelent a tehetség a muzsika területén!

A zenei tehetség felfedezése, mérése – hazánkban – legtöbbször megfigyelésen, tehát szubjektív megítélésen alapul. Persze ha széttekintünk a világban, léteznek a zenei képesség mérésére kialakított tesztek is, pl. Schoen-féle zenei ízlés és megértés teszt – 1925, Hevner- féle zenei ízlés teszt – 1934, Kyme-féle esztétikai ítélet teszt – 1954, Gordon-féle zenei adottság profil teszt – 1965. (Dombi Józsefné 1992) Ezeket azonban szeparáltan alkalmazzák.

A Magyarországon kialakult szokásrend tehát szubjektív megítélésen alapuló tehetség felismerés. A zenei tehetség első megnyilvánulásai általában korán, még óvodás kor előtt megfigyelhetőek. Sokban függ a környezettől, hogy ennek felismerése, gondozása megtörténik-e, illetve, hogy azonosítása – szubjektív megítélésről lévén szó – téves, vagy autentikus. Melyek azok a gyermeki megnyilvánulások, amelyek a figyelmünket fel kell, hogy keltsék? Gyarmathy Éva (Gyarmathy 2002) alapján:

- Már kétéves kora előtt tud dallamokat énekelni.
- Családjában van zenész vagy zenerajongó.
- Különösen érzékeny a hangokra.
- Jó hallása van, könnyen azonosít hangokat, akkordokat.
- Jó ritmusérzéke van.
- A hangerősséget hatásosan tudja változtatni (érzi annak zenei-érzelmi hatását).
- Könnyen emlékszik dallamokra.

- Énekel vagy hangszeren játszik rendszeresen.
- Kitartóan és nagy koncentrációval foglalkozik a zenével.
- Szeret zenét hallgatni.
- Saját dallamokat talál ki.
- Könnyen átalakít egy dallamot, variációkat talál ki.

A zenetanulás, mint a tanulási sikeresség megalapozója

„A zenéhez vezető útnak valamiképp meg kell nyílnia! Mert a zene – Kodály útján – nem pusztán szórakoztatás, hanem az egészséges lélek fejlődéséhez szükséges mindennapos táplálék.”
(Kokas 1980, 9)

A zenei tehetség kapcsolódik talán a legtöbb szálon a többi tehetség területéhez. Felfedezése és főként kibontakoztatása szegmentálást igényel. Jelentheti ez azt, hogy a felfedező személy képes megfelelő helyre irányítani a tehetséget, hogy annak gondozása minél hatékonyabb formában megkezdődhessen. Ugyanakkor maga is részese maradhat a fejlesztő folyamatnak, az orientálást követően is teremthet olyan bázist felfedezettje számára, amely elengedhetetlen annak előrelépéséhez. Gondoljunk pl. egy általános iskolai énektanárra, aki hangszer tanulás felé irányítja protezsáltját, ám maga is részt vesz a zenei háttérismeretek megszerzésének biztosításában. Vagy gondoljunk arra, hogy a tehetség felfedezésén túl komoly felelősséggel járó feladat a tehetséges személy környezetének bevonása, meggyőzése. A környezet elfogadó, optimális esetben támogató magatartása nélkülözhetetlen a fejlesztés, kibontakoztatás folyamatában. Mindazonáltal be kell látnunk, hogy mindez embert próbáló teher. Időigényes, tervezés és kivitelezés szempontjából sem egyetlen személyre szabható tevékenység. Megoldásához kollegialitásra, sőt az erre hivatott intézmények empatikus munkatársi attitűdjére is szükség van. (Anyagi bázis teremtése, keresése, helyszínek, időpontok biztosítása.)

Elgondolásaink, ajánlásaink kiemelt szerepet szánunk a csoportos foglalkoztatásnak, illetve a projekt típusú tevékenységeknek. Családi, mikrokörnyezeti szokások, ünnepi rituálék, a hitélet gyakorlatának feltárása rendkívüli segítséget jelenthet a zenei tehetségfejlesztő munka során. Soha ne tévesszük szem elől: az alább ajánlott minta történések sokszori alkalmazása, variálása, megerősítő ismétlése, innovatív felhasználása nem kizárólag a zenei tehetség felismerésére és fejlesztésére alkalmas! A zenei fejlesztő munka mindig együtt jár az átlagos, vagy akár minimális zenei affinitást mutató célcsoport előrehaladásában más tanulási területeken is jól érzékelhető eredményekkel.

A várható eredmények

A zenei tehetség fejlesztése közben a pszichikum és a fizikum olyan optimális működési folyamatai erősíthetők, amelyek pozitív hatását régóta ismerjük, ám sajnálatos módon keveset alkalmazzuk a napi iskolai gyakorlatban. Szerencsés lenne az oktatási folyamatban felhasználni azokat a kutatási eredményeket, amelyek a zenét tanulók teljesítmény növekedését támasztják alá, hiszen mindezt nem csak tanulmányi, hanem egyéb eredményességükben is mérni lehet.

Az egyén és a társadalom számára egyaránt fontos, fejlesztő hatást tapasztaltak pl. a feladat iránti elköteleződés, a kitartás növekedése, a normakövetés területén azoknál a gyerekeknél, akik a zenetanulásban részt vesznek. Nem utolsósorban a zene biológiai, pszichikai jótékony hatásaira irányuló kutatások is időről időre felbukkannak.

„... az egyik feladattal, vagy szituációval kapcsolatban megtanultak befolyásolják a későbbi feladatok megoldását, a későbbi szituációkban való tanulást” (Molnár 2006, 210).

A zene testi fejlődést és ügyesedést érintő hatásairól is számos kutatási eredményt ismerhetünk, úgy hazai keretek között, mint külföldön. Kokas Klára megfigyelései során a mozgásemlékező és mozgáskoordinációs jellegű feladatokban talált pozitív eltérést a zenével neveltek javára kisgyermekkorban. Sőt, jobb testi fejlettséget is mértek „zenével élő” óvodás korú gyerekek körében. Hasonló megállapításokat tett Kokas Klára zenei tagozatos és normál tantervű általános iskolás gyermekek körében végzett kutatása kapcsán is. (Kokas 1964)

Milyen személyiségépítő vonásokat lehet a zenetanulás közben erősíteni?

Mindig tartsuk szem előtt, hogy a zenei fejlesztés nem egyenlő azzal, hogy felfedezzünk egyfajta tehetséget, és azt szakértelemmel segítünk technikailag kiteljesíteni! Bárki, aki aktívan zenélni tanul (akár kifejezett zenei tehetség nélkül is!), a tanulás folyamatában olyan szemlélet, és attitűdök birtokába juttatható, amelyek pozitív hatást gyakorolnak későbbi tevékenységeire, következésképpen személyisége egészére is. A zenetanulás hatása a kognitív képességekre, és a két agyfélteke együttműködésének harmonizálására régóta ismert, és napjainkban is tudományos kutatások tárgyát képezi.

Nagy hangsúlyt kellene ugyanakkor fektetni a zenei értékítélet megfelelő pallérozására, hiszen sajnos tömegesen érvényesülő hozzáállás, hogy a zenéhez „mindenki ért”! A zenetanulás közben elengedhetetlen lenne tudatosítani, hogy a művészek egy-egy korszak kivételes érzékenységű emberei, akiknek a látásmódja rengeteget elárul az adott korról, lényegében többet, mint amit a tényadatok őriznek. A kulturális ismeretek emiatt segítenek eligazodni a történelmi korszakok jobb megismerésében is. Nem ártana megismertetni a diákokat azzal a

tényszerűséggel, milyen ára van a művészi tevékenységnek, hiszen egyértelmű, hogy nem minden személyiség bírja egyformán a fokozott érzékenység és a felé irányuló közfigyelem által rárótt terheket. Ez segíthet megérteni (nem elfogadni, nem követni!) a, művész világban sokszor felbukkanó devianciát, pótcselekvéseket és pótszer használatot.

Természetesen a művészi alkotások mélységeinek, a megvalósítók nagyságának elismerésében fontos szerepe lenne, hogy az elérhető legjobb felvételek segítségével történjen a tanítás, hiszen ez adja meg a megfelelő tiszteletet, teheti helyre a kultúra értékeit. Mindezek megértése, befogadása, adott bizonyos szegmensek tudatos kerülése harmonizálja az egyén világszemléletét. Minél magasabb életkorú tanulókkal foglalkozunk ennek szerepe egyre nő!

Zenei elemek tanításával, ritmusjátékkal, énekléssel, hangszertanulással a memória erősödésén kívül az általános *személyiségjegyek fejlődése* várható a zenetanulás folyamatának köszönhetően. Erősödnek és egymással kölcsönhatásban egyre jobban prosperálnak a *finom motorikus képességek*. Javul a *helyzetfelismerés, társas illeszkedés, alkalmazkodó képesség, figyelem koncentráció, figyelem megosztás*. Fejlődik a *testtudat, tervezett mozgás harmonizáció, téri orientáció*. Javítható, – illetve probléma szűrés szempontjából figyelemfelhívó jel is lehet – a *nagymozgások koordinációja*, amelyről ma már tudjuk, hogy összefügg a beszéddel. Rendkívül sok, egymással összefüggésben működő, ám egyenként is jelentős területre tudunk pozitív hatással lenni a zenetanítás során! Ez kiemelten fontos számunkra, amikor a zenén keresztül teljes személyiséget fejlesztő gyakorlatokat, ismeretátadást tudatosan tervezünk. Sajnos ma még nem tekinthető köztudottnak, hogy a nagymozgások összerendezettségének zavarainál a háttérben testi okokon kívül az ingerszegény környezet is állhat. A zenetanítás jótékony hatása lehet tehát a *kiragadás egy nem inspiráló környezetből*, amely mindenféle elemét gátolhatja az egészséges személyiség fejlődésnek. (Király – Szakály 2011) Játékos zenei és közösségformáló gyakorlataink, illetve a tanítási fortélyok ajánlásakor ezért igyekszünk erre is figyelemmel lenni.

A személyiségjegyek formálódásán kívül a tanulási képességek területén is találhatunk pozitív változásokat! Zenetanulás során *hallás finomodás* várható zenei értelemben, de emellett erősödik az *auditív memória* is.

Előrelépés várható a *rövid és a hosszú távú memória működésében*, illetve szorosan köthető a zenei képzéshez *különböző tanulási technikák elsajátítása*, hiszen a strukturált ismeret feldolgozás az egyik ismérve a zenei anyagok tanulásának.

Magasabb szintre emelkedik a *megjelenés- és viselkedéskultúra*. *Reálisabb önismereten alapuló személyiségfejlődésre* adódik lehetőség az előadói kvalitás alapjainak elsajátítása során.

Tér nyílik a *stressz kezelés* és *tűrés* különböző irányainak kipróbálására.

A sok-sok általános fejlesztő vonás után végül ejtsünk szót kifejezetten a zenészek számára jelentős előnyökről is:

- Hangképzési minőség tudatosodása. Kontrollált légzéstechnika, tiszta artikuláció, tervezett dinamikai árnyalás, színpadi értelemben objektívebb önmegfigyelés, tisztább önkép.
- Hangszerjátékban a finommotorikai képességek nagyarányú fejlődése, a nagymozgások összerendezettebbé válása, árnyalt alkalmazása a szereplés és gyakorlás során.
- Kottaolvasás közben az absztraháló és asszimiláló képesség jelentős előrelépése (a hangzó, írott, rajzolt zenei elemek, szerkezeti formák azonosításakor és felidézésekor, a kottaolvasás – hangzás – megvalósítás időbeli eltolódásakor ezek automatizálódnak)
- Az esztétikai érzék magasabb szintre lépése. Áttekintő képesség, formai arányok érzékelése auditív szinten, majd ezek vizualizálása. Szélesedik a látókör, az ízlés folyamatosan fejlődik, következményeként a személyiség árnyaltabbá válik. Ezt követi a nyitott gondolkodás, könnyedebb kommunikáció, erősebb empátias készség.

Hogyan bukkan fel előttünk a zenei tehetség?

A mi kulturális területünkön a tanári felfedezés, önjánlás, környezeti ajánlás egyaránt megtalálható a tehetség felszínre törésének eseménysorában. Megfelelő szakmaiság birtokában a legbiztosabb a szubjektív azonosítási folyamatban, ha először ismert zenei anyagokon keresztül figyeljük meg a hallás és a ritmusérzék stabilitását. Elengedhetetlen azonban az ismeretlen zenei anyag elsajátítása közbeni követés is. (A tanulás gyorsasága, az instruálás követésének képessége, sebessége, az újonnan tanultak megőrzése, alkalmazásuk beivódása, automatizálódása rövidebb és hosszabb távon egyaránt. Rész-egész viszonyok felismerése a zenei motivikában, és kisebb terjedelmű teljes zenei anyagban.) Ezeknek az alapvető funkcióknak az átlag fölötti működése biztos előjelnek tekinthető, azonban a véletlenszerűséget minél hamarabb ki kell zárni. Sokszor elfelejtkezünk a tehetségazonosítás folyamatában a kitartó türelemről, a monotonia tűréséről informálódni, pedig ezek nélkül a tehetség teljes kibontakoztatása szinte lehetetlen, a fejlesztés folyamata akadozik, vagy ellehetetlenül.

II. A ZENEI TEHETSÉG AZONOSÍTÁSA, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI KISISKOLÁS KORBAN

Tehetségazonosítás az ének –zenében

Magyarországon a zenei tehetségazonosításnak még nincs kidolgozott, széles körben elterjedt rendszere. A pedagógusok véleményüket a diák teljesítményére alapozzák. A szakszerű azonosítás azonban ennél sokkal több. A kutatások is azt bizonyítják, hogy a tanárok a kiemelkedő képességűek 50 %-át nem ismerik fel, ráadásul a korszerű tehetséggondozó szemlélet célul tűzi ki az alulteljesítő, rejtett tehetségek felfedezését is.

Mi a tehetség?

Számos definíció létezik, bennük a közös a komplexitás. Tehát nem szűkíthető le kiemelkedő adottságra, képességre, hiszen akkor csak „ügyes mesteremberről” beszélünk, kell hozzá a feladat iránti elkötelezettség (motiváció), és a kreativitás.

A zenei tehetségazonosítás módszerei, eszközei

A zenei tehetség mérésére alkalmazható mérőeszköz kevés van. Ráadásul a mérések hátránya, hogy gyakran 1x-i alkalom, és befolyásolja a tanuló pillanatnyi helyzete, állapota. Ezért szükséges egy jó szemű és fülű pedagógus, aki a következőkre figyelhet a zenei tehetség felfedezése során.

Zenei képességek

Nekünk már a gondolat is idegen, hogy a zenei képességeket tesztekkel vizsgáljuk. Létezik ilyen (Dombiné 1992). Az Egyesült Államokban a felsőoktatásban a felvételinek része a zenei teszt, a nálunk szokásos szolfézs feladatok helyett. Ezek a tesztek **a zenei hallás képességét** célozzák meg. Pl. két egymás után felhangzó zenei példáról kell eldönteni, hogy dallamuk/ritmusuk változott-e? Ez a **zenei memóriát** méri, ez szembeszökő jellemzője a zenei tehetségnek. (Ezek szerint az elterjedt ritmüstaps, énekeltetés vezet a legkevésbé megbízható eredményhez). /Tapasztalat: más kezdőhang, ritmussoron való változtatás, elbizonytalanítja a gyereket énekkari meghallgatáskor/

Tehát a zenei hallás a zenei tehetség magva!

Motiváció

Mérésére leginkább önjellemző kérdőíveket töltenek ki. A zenetanulás motivációs hátterére angol nyelven hozzáférhető kérdőívet találhatunk. Néhány zeneiskola alkalmazza már.

Kreativitás

A zene, mint minden más művészeti tevékenység a kreativitás megnyilvánulásának és fejlesztésének legnagyobb lehetőség, „királyi útja”. Mérésére számtalan tesztet dolgoztak már ki, de egyáltalán nem biztos, hogy a zenei kreativitásra nézve is érvényes eredményt adnak. Láthatjuk, hogy ha nem is sok minden, de néhány dolog mérhető a zenei tehetség terén is. Viszont vannak nagyon fontos dolgok a tehetség szempontjából, ami **nem mérhető**: a zeneértő-
érző képesség, pedig aki fogékony a zenei élményekre, annak a zenetanulással kapcsolatos attitűdjét pozitívan befolyásolja.

Nehezen mérhető terület a hangszerjátékhoz szükséges mozgásbeli ügyesség, motoros képességek. (Nem is érdemes túl nagy jelentőséget tulajdonítani neki, mert a gyakorlással fejleszthető. A virtuózoknál megkerülhetetlen.)

Ezért kap nagy szerepet a tanári megfigyelés, vélemény és ezért jó, hogy a meghallgatások is több főből álló testület előtt történnek. Több fül többet hall!

A muzikalitás az egyik legkorábban megjelenő tehetségfajta. Már óvodáskor előtt látható, de akkor is lehet tehetséges, ha nem töri szét a hegedűjét, amiért nem a legszebb hangút kapta.

A tehetségazonosításnak csak akkor van értelme, ha azt fejlesztés követi. Ilyen céllal is működnek az iskolákban az énekkarok. A fejlesztésen túl a gyerekeknek élményt, kikapcsolódást és szereplési lehetőségeket nyújt.

Kodály Zoltánt nem a zenei tehetségfejlesztés foglalkoztatta. „Legyen a zene mindenkié!”- foglalja össze hitvallását. Célul tűzte ki, hogy minden gyerek részesüljön zenei élményben. Ő inkább a zenei nevelés korlátlan lehetőségét hangsúlyozza, nem pedig a tanulók közötti szelektálást.

Sokféle zenei képesség van, ezeket pedig további rész képességekre lehet bontani. Valamelyik biztosan fejleszthető. Lehet, hogy Mozart-tá nem tesz mindenkit, de egy adott gyereknél soha ne érezzük hiábavalónak a további fejlesztést! A mi feladatunk a tehetségesnek talált gyerekeket énekkarba hívni és zeneiskolába irányítani!

Tehetségazonosítás

Néhány egyszerű feladattal könnyen megállapítható a zenei tehetség. A feladatok elvégzése után szükséges lehet a differenciálás. Alapvető készség a jó ritmusérzék, és egy egyszerű dallam viszonylag tisztán való visszaéneklése. A következő példagyakorlatokat kisiskolás korban ajánlatos elvégeztetni:

1. Egyszerű ritmus visszatapsolása, a ritmusnevek megnevezése nélkül
2. Ritmizált szöveg visszatapsolása (Ezt a könnyű ritmust, neked küldöm)
3. Énekelt dallam visszaéneklése
4. Zongorán játszott dallam visszaéneklése
5. Magas és mély dallamok egymás utáni lejátszása, melyik-melyik?
6. Korának megfelelően egy gyerekdalt önállóan elénekelni
7. A hangszerhez szükséges alkati adottságokkal rendelkezzen a gyerek
8. Minimális zenei affinitás

Énekóra a tehetségazonosítás után

Mindezen feladatok elvégzése után több csoportra lehet osztani a gyerekeket. Alapvetően 2, vagy 3 csoporttal lehet számolni, ily módon az együttes munka ellenőrizhető. Együtt megtanulunk egy dalt, majd a ritmusát is eltapsoljuk/ritmushangszerekkel előadjuk. A legkevésbé tehetségesek csupán éneklék a dalt, az ügyesebbek csak a ritmusát tapsolják/játsszák, míg a legügyesebbek a dalt szöveggel énekelve a ritmust is tapsolják. (ez itt csak 1 példa, lehet még továbbiakat írni). Nagy segítség lehet ehhez Mentovics Éva: Gólya, gólya, gilice című könyve, amely egyfajta gyűjteménye azoknak a daloknak, amelyeket nagyon jól lehet ritmizálva előadni, illetve a különböző feldolgozásuk alkalmas a ritmusérzék fejlesztésére is. (Például: lépdelni a ritmust a zenére). Ezzel az azonosítással egy osztályon belül létre hozni csoportokat, és ily módon differenciálva sikerhez juttatni minden tanulót.

Fontosnak tartanánk, hogy a gyerekek mindennapi életének részévé váljon a zene, hiszen egyfajta kifejezőeszköz is lehet a számukra. A tanórák elején, vagy végén néhány percet lehetne éneklésnek, zenehallgatásnak szánni, attól függően, hogy mi a célunk a muzsikával. Lehet ez egyfajta örömmelés, születés- és névnapok ily módon való megünneplése, lecsendesítés, megemlékezés, stb. A zenehallgatáshoz kapcsolódóan lehet rajzolni is. színeket, hangulatokat, történeteket, embereket, állatokat, stb.

III. TÉMAHÉT JAVASLATOK

Lehetőségnek tartjuk továbbá egy zenei témahét keretében felkelteni a tanulók érdeklődését és motiváltságát a tanulás iránt, és ezzel a lemorzsolódás veszélyét csökkenteni. Ez a hét alkalmas lehet a zenei tehetség felismerésére és további fejlesztésére.

Három lehetőséget szeretnénk ajánlani. Az egyikben elsősorban a népi játékok, körjátékok és népmesék kapnának nagyobb hangsúlyt, a másik egy ünnep köré épülne, míg a harmadikban már megjelenik a klasszikus zene.

Ötletek a feldolgozásra: évszakok, ünnepkörökhöz kapcsolódó játékok, állathangok utánzása a zenében, történelmi esemény stb.

Példa: Virágos témahét

Javasolt korosztály: 1. 2. 3. osztály

Plakátterv-hívogató

<u>Hétfő</u>	<u>Kedd</u>	<u>Szerda</u>	<u>Csütörtök</u>	<u>Péntek</u>
Éva néni zeneládája	Járjon a lábad Zoli bácsival!	Ági néni mesedoboza	Fesd ki magadból Kati nénival	Adjuk elő, mutassuk be!
Daltanulás	Táncház	Mesedélután	Műhelymunka	Kiállítás és produkciók bemutatása
14 órától	14 órától	14 órától	14 órától	14 órától

Hétfő: Zeneláda

Dalok tanulása:

1. Hej, tulipán, tulipán, Két szál pünkösdrózsa, Láttál-e már valaha, Kősziklán felfutó, Csipkefa bimbója, Mély erdőn, ibolyavirág
2. Egyenletes járással, meneteléssel éneklés
3. A dalok ritmushangszerekkel való kísérete (csoportokban is, differenciálva)
4. Dalok meghallgatása kórusfeldolgozásokban és előadóművészi interpretációkban

Kedd: Táncház „Járjon a lábad” - tánctanulás

1. A csárdás alaplépéseinek elsajátítása és begyakorlása a meghívott vendég segítségével (népi együttes tagja, vagy táncolni tudó szülő)

2. Körjátékok ritmizálva, hangszerekkel, egyenletes járással
<p>Szerda: Mesedoboz</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hétszínvirág című mese felolvasása 2. A mese tartalmának összefoglalása irányított kérdésekkel 3. Zárásként a dalok és a tánc ismétlése
<p>Csütörtök: „Fesd ki magadból!” - Műhelymunka</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Az előző 3 nap élményeiből rajzok készítése (virágcsendélet) 2. Kisétálni a település központjába és a látottak alapján rajzolni 3. Megfigyelési szempontokat adni 4. Virágok a környezetben kép alkotása különböző technikákkal
<p>Péntek: „Adjuk elő, mutassuk be!” - Bemutató a szülők, érdeklődők számára</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kiállítás az elkészült produktumokból 2. Ének- és táncbemutató (megoldható verseny szinten is) 3. A résztvevők díjazása (oklevél, apró ajándékok) 4. Közös éneklés és tánc a résztvevő gyerekek szüleivel, amely egy vidám zárása témahetünknek.

2. Példa: Nemzeti ünnepünk, március 15.

Javasolt korosztály: 4-5. osztály

Plakátterv-hívogató

<u>Hétfő</u>	<u>Kedd</u>	<u>Szerda</u>	<u>Csütörtök</u>	<u>Péntek</u>
Éva néni zeneládája	Járjon a lábad Zoli bácsival!	Ági néni mesedoboza	Fesd ki magadból Kati néniel	Adjuk elő, mutassuk be!
Daltanulás	Táncház	Mesemondás	Műhelymunka	Kiállítás és produkciók bemutatása
14 órától	14 órától	14 órától	14 órától	14 órától

Hétfő: Zeneláda

Dalok március 15-hez kapcsolódóan dalanyag:

Kossuth Lajos táborában, Kossuth Lajos azt üzente, Huszárgyerek, Menetel az ezred, Jól van dolga, Nemzetőr dala, Esik az eső, Állj be Berci katonának, Bécs várában sír a német

Módszerek:

1. Hallás utáni daltanítás.
2. Egyenletes járással, meneteléssel éneklés
3. A dalok ritmushangszerekkel való kísérete (csoportokban is, differenciálva)
4. Dalok meghallgatása kórusfeldolgozásokban és előadóművészi interpretálásokban

Kedd: Táncházt „Járjon a lábadd” - tánctanulás

1. Verbunkos és csárdás alaplépéseinek elsajátítása és begyakorlása a meghívott vendég segítségével (népi együttes tagja, vagy táncolni tudó szülő)
2. A korábban megtanult katona- és toborzódalok éneklése a tánclépésekkel

Szerda: Mesedoboz

1. Kodály: Hány János című daljátékának megtekintése
2. A mese tartalmának összefoglalása irányított kérdésekkel
3. Zárásként a dalok és a tánc ismétlése

Csütörtök: „Fesd ki magadból!” - Műhelymunka

1. Az előző 3 nap élményeiből rajzok készítése, (például: Hány szereplőinek ábrázolása, ez tetszett a legjobban!)
2. Csákó és kokárda készítése
3. Meghívó készítése a szülők számára a zárónap programjára
4. Egyszerű síkbábuk készítése
5. Előkészítő munka a pénteki záró foglalkozáshoz

Péntek: „Adjuk elő, mutassuk be!” - Bemutató a szülők, érdeklődők számára

1. Kiállítás az elkészült produktumokból
2. Ének- és táncbemutató (megoldható verseny szinten is)
3. A résztvevők díjazása (oklevél, apró ajándékok)
4. Közös éneklés és tánc a résztvevő gyerekek szüleivel, amely egy vidám zárása témahetünknek. Esetleg a település ünnepi műsorába való becsatlakozás.

3. Példa: Komolyzenei témahét

Javasolt korosztály: 8-9. osztály

Plakátterv-hívogató

<u>Hétfő</u>	<u>Kedd</u>	<u>Szerda</u>	<u>Csütörtök</u>	<u>Péntek</u>
Éva néni zeneládája	Operáljunk Zoli bácsival!	Ági néni operaháza	Fesd ki magadból Kati néniel	Filmnézés
Daltanulás	Operatörténet	Operaház működése	Műhelymunka	Egy zenész élete
14 órától	14 órától	14 órától	14 órától	14 órától

Hétfő: Zeneláda

Dalok tanulása:

1. Mozart: Vágyódás a tavasz után, hallás utáni daltanítás
2. Éneklés zongorakísérettel
3. A 6/8-os lüktetés gyakorlása (csoportokban is, differenciálva), hangsúlyok jelzése csettintéssel, dobbantással
4. Dalok meghallgatása előadóművészi interpretációkban

Kedd: Operatörténet

1. Zenei történet Monteverditől indulva
2. Az operáról
3. Az opera kialakulása, előadók, példák, énekszólamok
4. Zenehallgatás: Éjkirálynő áriája
<https://youtu.be/h9IXgb0ZG9I>¹

Szerda: Az operaház története

1. Egy tetszőleges operaház bemutatása
https://drive.google.com/file/d/11fQLCjLZ-_THZJiBshuByctIUJjCRD5k/view?usp=sharing
2. Beszélgetés az opera működéséről, Magyar Állami Operaház bemutatása

Csütörtök: „Fesd ki magadból!” - Műhelymunka

1. Plakát tervezése egy operabemutatóhoz különböző technikákkal

¹ Youtube.com Letöltés ideje: 2018. október 24.

2. Lehet egyéni, páros, vagy csoportos munka

Péntek: Filmnézés - Milyen ember lehetett Mozart?

1. http://www.youtube.com/watch?v=L_P7bPWnQgU&feature=related ²
2. Beszélgetés a szereplőkről, jellemekről, a korszakról
3. További feldolgozás követheti énekórán

A hét folyamán a pedagógusoknak lehetősége van a megfigyelés eszközével különféle tehetségek beazonosítására. Javaslatot tehetnek a tanulók továbbirányítására a megfelelő tehetségterületre. A tanárok saját ötleteikkel, tapasztalataikkal tovább bővíthetik a feldolgozandó témák, dalok számát. A zenei tehetség korán megmutatkozik, és könnyebben felismerhető, más tehetségterületekhez képest. Ezért gyorsan sikerélményhez lehet juttatni a gyerekeket, amely mint tudjuk, kihat a többi kompetenciára is.

² Youtube.com letöltés ideje: 2018. szeptember 21.

IV. TÉMAHÉT LÉTREHOZÁSA KÖZÉPISKOLAI KERETEK KÖZÖTT

Bármilyen tantárggyal lehet kapcsolatot keresni az énekórai játékokban, iskolai nagyrendezvényekben, rendezvény csokrokban. Az alábbi linken ajánlott kapcsolati gyűjtemény segítségével inspirálódhatunk. Alapvetően minden iskola lehetőségei mások, egy-egy osztályközösségben nem ugyanazok az adottságok bukkannak fel, eltérő a csoportfegyelem és nyitottság. Egy azonban közös minden iskola életében: a tanári kreativitás sokat lendíthet a mindennapok élményszerűvé válásában, és a fejlesztő folyamat optimális lehetőségeinek megtalálásában. A tanári kreativitást, az innovatív gondolkodást soha semmi nem pótolhatja. A szakmai hozzáértés önmagában már nem nyújtja a tőle elvárt garanciát a hatékony oktatás-nevelés folyamatában. Ehhez túl gyorsan változnak a tanulók körüli lehetőségek, változik a szülői ház nevelő hatáskörnyezete, és egyre több kizárhatatlan inger torzítja a pedagógiai folyamatokat.

http://ujalma.hu/wp-content/uploads/2012/01/jatekgyujtemeny_tanaroknak.pdf

Kulcsfontosságú a középiskolai korosztály életében is, ha érzékelik, hogy az őket tanító (orientáló, vezető, irányító) személyek számára fontos a zene. Sőt, ha nem csupán zeneszeretőként, hallgatóként lehet ezekre a felnőttekre gondolni, hanem esetleg hangszerjátékosként, énekesként, optimális esetben zenélő társként, az még nagyobb segítség. Alapvetően a muzsika tiszteletének megnyilvánulása is elegendő közös tevékenységek, beszélgetések kialakulásához. Ennek a legmagasabb rendű formája közös zenei produkció létrehozása felnőtt és gyerek, tanár, szülő és diák részvételével. Egy témahét kapcsán szorosabb szálak fonódhatnak a szülői ház és az iskola között, az iskola tanórai keretei közül kilépve megváltozik a szerepek „leosztása”, és ez mindkét félnek jót tesz. A szülők lehetőség szerint minél többszöri bevonása esélyt ad megláttatni a napi feladatok értékeit, nehézségeit. Meglátásunk szerint ez az egyetlen útja annak, hogy a pedagógusok, utóbbi időben igencsak megzilált tekintélye emelkedjen, legalább kicsit. A megváltozott közeg, tevékenység és hangvétel lehetőséget teremt a szülők számára, hogy megtapasztalhassák mennyire más néhány gyerekkel együtt munkálkodni, mint egy 15-30 fős csoporttal. Az együttműködés egy, a szülő számára otthonos, de legalábbis kedves terepen sok problémát kiküszöböl, és a zene pontosan ilyen talajt biztosít. A távolabb álló tantárgyakkal való kötetlen ismerkedés viszont lenyűgözhet, ezzel segítve emelni a tudás respektusát, ami az utóbbi évtizedekben gyorsan zuhan.

A tantárgyi kapcsolatok adják magukat, amennyiben az együttműködési szándék megvan a pedagógusokban, optimális esetben a bevonható szülőkből. A zene gyakorlatilag mindennel összefügg.

Alább összegyűjtve gondolatindító példák sora, és néhány nevesített zenemű olvasható.

Magyar nyelv és irodalom: Minden régi és új szöveges zene jól jöhet. Sőt, a klasszikus dalok mellett vannak kevésbé gyakorlott, csoportokban is jól énekelhető könnyűzenei produktumok is. Tapasztalataink szerint ezek énekeltségének jó hatása van, hiszen a modern, megzenésített versekkel, mai zenés színdarabok részleteivel, egyszerűen tanulható slágerekkel könnyen hozhatók lázba a diákok. Innen visszafelé lépve észrevétlenül elérhetők a klasszikus értékek is.

Néhány könnyűzenei példa: Szabó Balázs Bandája: Bájoló (Radnóti). A dalnak van egy egyszerűsített változata a Suhancos együttes előadásában, amely (Fankadeli nélkül! felirattal) kereshető az interneten.

Kicsi hang együttes megzenésített versei.

A dzsungel könyve, Légy jó mindhalálig, Valahol Európában, Az oroszláncok, A padlás.

Történelem: Itt leginkább kapcsolatot jelentő zenemű címekkel szeretnénk ötleteket adni, még hozzá különböző korszakokat felölelve.

Haydn: Nelson mise. Beethoven: Coriolan nyitány; Egmont nyitány, Örömda szimfónia, István király nyitány. Hacsaturjan: Spartacus. Mendelssohn: Reformáció szimfónia. Erkel Ferenc: Hunyadi László, Bánk Bán, István király. Kodály: Psalmus Hungaricus, Budavári Te Deum, nagy vegyeskarok, férfikarok. Penderecki: Dies Irae, Hiroshima. Schönberg: Egy varsói menekült. Ismerős arcok: Nélküled.

Matematika, fizika, kémia: Muzsikáló természettudósok pl. Bolyai Farkas, Bolyai János, Einstein, Galilei, Gauss, Kepler, Newton, Planck, Teller Ede, hogy csak a legismertebb neveket említsük. A zenei ritmus, a hangsorok, hangközök, a temperált hangolás, a hangszerkészítés mind kötődik a matematikához, fizikához. Ismeretes idősebb kollégáktól a tanulást segítő tételmemorizálás különös, humoros formája, a „nótára éneklés”.

Pl. Kiültek a vénasszonyok a padra – kezdetű dallamra:

(Kottagrafika Dr. Buda Andrásné, 2015)

Két fókusza van a parabolának- bolának,
Az egyik a közepén a táblának – táblának.
A másik a végtelenből neveti – neveti,
Hogy a diák őt a táblán keresi – keresi.

Másik példa a Három bokor saláta kezdetű dallamra:

(Kottagrafika Dr. Buda Andrásné 2015)

A-szor A az A négyzet, kisangyalom.
B-szer B az B négyzet kisangyalom.
A kettőnek összege, Pithagorasz tétele - kisangyalom.
Minden vízbe mártott test- kisangyalom.
A súlyából annyit vesz - kisangyalom,
Amennyi az általa kiszorított víz súlya – kisangyalom.

A zene kémiához való kötődése talán a hangszerkészítésben a legfontosabb (anyagminőségek, fatestű hangszerek ragasztó és lakkozó anyagai, a régi hangszerek állagmegőrzése, fémtestű hangszerek szerkezeti változásai a készítés során, vagy a 21. század „úrtechnológiás” hangszere, a Bogányi zongora) de a kémiai kapcsolathoz sorolható a régi korok kottaanyagának konzerválása, a legújabb fejlesztésű simító-, kenő- és tisztítóanyagok a hangszerek karbantartásánál.

Biológia: Bármerre indulunk is a témában, mindenfajta zenei tevékenység biológiai kötődést mutat. Az agyfunkciók fejlesztése, a légzés és mozgás koordinációja, az értelmi-érzelmi kapcsolatok, a hallás finomság, és a legnagyobb biológiai csoda, az éneklés során megfelelő rugalmassággal mozgó hangszálak „tudattalan” agyi vezérlése. A ritmus, a dallamok, a harmóniai szervezések, hangszín hatások emberi szervezetre gyakorolt biológiai és pszichológiai mechanizmusa régóta megfigyelés tárgya. A kikristályosodott ismeretek gyűjtőterülete a zeneterápia, amelyet egyre szélesebb körben alkalmaznak világszerte.

Informatika: A modern technika adta lehetőségek kiaknázása kapcsolhatja össze a két tárgyat. A kottázó programok ingyenesen letölthető verziói közül folyamatosan frissítik pl. a

MuseScore programot. Érdeemes megismerkedni a PowerPoint alkalmazásával, mint legsokoldalúbban felhasználható tanítási segédlettel, de természetesen más bemutató, foglalkoztató programok is szóba jöhetnek a pedagógus kollégák ismerete szerint (Prezi, Prowise, MindMeister). Ezek a bemutatók kiválóan alkalmasak arra, hogy az illusztrálás minőségi módon valósuljon meg az énekórán is, hiszen a tankönyvekben a képminőség és főként a képméret az egyik neuralgikus pont. A letöltő, hangszerkesztő, képszerkesztő programok megismerése is sok segítséget jelenthet, illetve ez is egy olyan pontja a tanári munkának, ahol érdemes haladni a korrallal. Az internetes keresés a zenével kapcsolatban szaknyelvi ismeretek bővítésétől kezdve a minőségi hangverseny és színházi zenei produkciók keresésével bezárólag rengeteg lehetőséget kínál a két tárgy közelítéséhez.

Földrajz: A zenetörténeti ismeretekhez szorosan hozzátartozó, alapvető információ a térben, időben való elhelyezkedés megjelenítése. A földrajzi elhelyezkedés, a társadalmak gazdasági fejlettsége számottevő tényező a kultúra alakításában. Ráadásul a természeti környezetet hangzásban megjelenítő művek szinte minden korszakban megtalálhatók a zeneirodalomban.

Idegen nyelvek: A középiskolai tananyagban bőven kínálkozik a lehetőség műzenei szemelvények eredeti nyelven való megszólaltatására, ezt még bővíthetjük pl. Mozart olyan operáinak részleteivel, amelyek ugyan nem a törzsanyag részei, ám könnyen énekelhetőek. Purcell, Bach, Händel, Haydn, Beethoven, Schubert, Schumann, Brahms dalai sem kizárólag műfordításban adhatók elő az ének-zene órákon.

A nyelvtanulásban bármikor sokat segít az énekelt szöveg előadása, főként, ha egy képzett énektanár technikai segítséget is tud nyújtani a helyes hangzó alakításban, így az autentikus kiejtés élő beszédben is segíthető. Az iskolai év ünnepei közül a karácsony közeledtével nyílik egyértelmű lehetőség az idegen nyelvű éneklésre, ahol nagyon egyszerű dalanyagoktól megkezdve a zeneirodalom nagy értékeinek magasságáig lehet jutni. Az internetes kottakeresés kulcsszavai pl. a karácsony, a dal, a kotta, a szöveg bármely idegen nyelven beírva. Ez utóbbiban azoknak a kollégáknak, akik nem beszélnek több nyelven, segít a Google Translate, Google Fordító oldal. A keresést a képek között érdemes végezni, ez kevésbé időigényes, mint a különböző oldalak megnyitása. (Ne feledkezzünk meg soha a hivatkozások azonnali mentéséről, ezzel rengeteg időt takaríthatunk meg!)

Vizuális kultúra: A két művészeti tantárgy akár kooperálhat is egymással, rajzóriai inspiráció lehet a tanárok által kiválasztott zene egy-egy témához. Az énekórai – fantáziálást inspiráló – játékoknál pedig bátran kérhetjük a diákokat ötleteik rajzi megjelenítésére. A zeneirodalomban több képzőművészeti alkotás került hangzó formába, ezeket érdekességként

megmutathatjuk, illetve itt is lehet először a tanulói fantáziára hagyatkozni, csak aztán felfedni a mű képhez kapcsolódását. (Muszorgszkij művén túl is találhatunk példákat, pl. Respighi: Tryptichon, Négy szimfonikus impresszió; Liszt: Mária eljegyzése, A gondolkodó.) A képzőművészetek zenei témák ábrázolása terén ennél jóval nagyobb gazdagságot mutatnak, ebből az irányból még inkább könnyedén közelíthető egymáshoz a két tantárgy.

Testnevelés: Szerencsés lenne az énektanárok és testnevelő tanárok kooperációja, intézményen belül kidolgozva, hogy milyen mozgásformákhoz, konkrét gyakorlatokhoz lehet hangfelvételeket társítani. Nem csak érdekesebbé tenné a testnevelés órát, hanem sokat segíthetne a mozgáskoordinációban akár egyénileg, akár csoportosan. Ahogyan az ókori hellén kultúrában nevelésre használták a különböző hangsorokban megszólaló zenéket, úgy a testnevelés órai gyakorlatokhoz is meg lehetne találni a zenei inspirációt rövid próbálkozás után.

Média: A filmek hanghatásai, kísérő zenéi, betét- és főcímdalai a köztudatban méltatlan helyre kényszerültek az elmúlt évtizedekben. Nagyon kevesen jegyzik meg, vagy akár nem is érdeklődnek az irányban, hogy kik alkotják a népszerű filmeket. A legtöbben a színészekhez kötik a számukra kedves mozi élményeket (ennek vannak a jelen tanulmányba nem tartozó mélyen negatív kulturális következményei is) nem fordítanak figyelmet az alkotógárda többi tagjára. A tantárgy feladatai között kiemelten lehet/kellene kezelni a zeneszerzői munkát: benne a hangszerparkot, az emberi hang különböző szerepeit, a dalszövegek alkalmazását, a választott nyelvi játékokat a filmdalokban, a hangszínkomponálás gazdag árnyalatait. Ha tanórán nem is nyílik erre lehetőség, egy témahét kapcsán sok érdekes információval lehet gazdagítani a résztvevőket. Amennyiben csak a népszerű és egyben értékes musicalfilmekre gondolunk, végig lehet vezetni az európai zeneszerzés változásait. Az aktuális hangulatfestő, a jelenetet megelőlegező, a szereplőket, visszatérő elemeket kísérő, tehát végigkomponáltságot mutató, vagy a társművészetekkel szoros, átgondolt együttműködést alkotó filmzenékre gondolunk. (Pl. My fair lady, Az operaház fantomja, Jézus Krisztus szupersztár, Hair, Cichago.)

Etika: A fentebb már említett hellén ethosz elv működésétől megkezdve, a művészeti érzékenységen, árnyalt korlenyomatokat mutató műfajválasztáson, stílusjegyek megjelenésén és preferálásán keresztül számtalan ponton köthetünk az etika tantárgy tartalmaihoz konkrét zeneművet, vagy zenei tematikát. A szeretet, szerelem, barátság, kulturális testvériség, szabadság, hazaszeretet fogalomkörének zeneművekhez kapcsolása talán a legkönnyebb.

Remélhetőleg ötletet adni, gondolatokat elindítani sikerült a fenti ajánlásokkal. Ezekre alapozva bármilyen más apropó bukkan fel még, talán nem lehetetlen kibontani a közöttük fellelhető kapcsolódási pontokat. Témahetek szervezésénél, de egyéb tehetség bemutató

alkalmakkor is szerencsés törekedni arra, hogy a tanulók szüleit minél nagyobb létszámban próbáljuk bevonni bármilyen tevékenységbe. Fontos a tervezésnél tudatosan keresni azokat a pontokat, amelyek a családtagokkal való beszélgetést, a kooperációra való törekvéseket, a szülő, pedagógus, tanuló együtt munkálkodását teszik lehetővé. A kialakult személyes kapcsolatok talaján lehet talán a legnagyobb hatást gyakorolni akár az irányításra váró tehetségek megtalálása, akár a lemorzsolódás elleni küzdelem területén.

V. FELADATGYŰJTEMÉNY ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOKNAK

Példa témahétre:

- Időjáráshoz kapcsolódó: Csepp, csepp, esőcsepp, szomjas a föld, itasd meg, eső, eső essél, bugyborékot vessél, árpa, árpa szaporodj, búza, búza bokrosodj; Ess eső, ess, holnap délig ess...; Körjátékkal esőtánc többszöri ismétléssel.
www.operencia.com/gyermekdalok/magyar-irodalom/mondokak/mondokak-az-idojarasrol
- Állathoz kapcsolódó: Gólya. Gólya, gólya, gilice, mért jársz a mocsárba..., Boglya tetején áll 1 gólya... Gólya-gólya hova szállsz...Gólyát látok, szeplőt hányok...
www.nyeomsz.org/orszavak/pdf/OvodaiSzinjatszasJav.pdf
- Naphoz, napszakhoz kapcsolódó: csiteri, csütöri, csütörtök, tököt lopott az ördög...
www.3szek.ro/load/cikk/63828/csiteri-csutori_csutortok_nep_mondokak
- Ünnepkörhöz kapcsolódó: Farsang. A,a,a, a farsangi napokban..., Itt a farsang, áll a bál..., A pünkösdi rózsza...
www.gyerekdal.hu
- Párválasztós: Egyszer egy királyfi, Bóborkáné leánya...

Énekórán alkalmazható feladatok:

Ritmus manuális mozgással

- Hallgatnak egy páros ütemű dallamot, és tapsolják hozzá az egyenletes ritmust. Majd a tanár felmutat egy 8-as számot, amely azt jelenti, hogy 8 negyedlet tapsolnak, majd a következő 8-t a térdükön ütnek. Majd következik a 4-es szám, ezután a 2-es, ahol már nagyfokú koncentráció szükséges. Amikor már elég ügyesek, akkor lehet variálni a számokat: 8-4-2-1 negyedlet tapsolnak és ütnek a térdükön. A zenék változatos kiválasztásával megunhatatlan „játékká” válhat. Zenei ajánlás a zenegyűjteményben található.
- Felső tagozaton felírunk egy 2, vagy 4/4-es ritmussort a táblára, és a következő gyerekeknek hozzá kell tennie egy ütemet úgy, hogy az elsővel kezd. Majd a harmadiknak már összesen 3 ütemet kell tapsolnia, megjegyeznie. Érdekes kisebb csoportokban csináltatni: például kiválasztunk 4 gyereket, és addig tapsolnak, amíg az egyik el nem téveszti, a nyertes jutalmat kaphat.

Éneklés:

- Egy ismert dal minden sorát más-más énekli. A gyerekek körben ülnek/állnak, és egymásra mutatva kéri meg társukat a folytatásra. Például: Én elmentem a vásárba fél pénzzel. Ők határozhatják meg az állatok sorrendjét.

1.1 Gyakorlat neve: Mondókák ritmizálása egyenletes mozgással

2. Cél:

Képességfejlesztés: érzékelés, észlelés, figyelem fejlesztése. Egyenletes járás, lüktetés. Szociális kompetencia fejlesztése.

3. Javasolt évfolyam: 1.o. 2.o.

4. Kapcsolódó tantárgyak: olvasás (magyar), testnevelés tantárgyak esetén is alkalmazható gyakorlat

5. Alkalmazott művészet: irodalom, zene,

6. Időterv: 2 perc instrukció + 10 perc gyakorlat + 3 perc megvitatás = 15 perc

7. Javasolt munkaforma: 4-6 fős csoportokban

8. Szükséges eszközök és mennyiségük:

Tanulónként: egy-egy darab sajtos dobozba zárt kavics, vagy vadgesztenye, fadoboz vagy kis dob

9. Leírás:

Kopogd ki a mondóka ritmusát, lépj hozzá egyenletesen! Alakítsatok bohócczenekart! Saját készítésű ritmushangszereket használjatok (dobozba zárt vadgesztenye, dobozba zárt kavicsok). Figyeljétek meg, melyiknek van élesebb hangja? A vadgesztenyéket egymáshoz is ütögethetitek. Járjatok körben egyenletesen (tanár irányít), aki dobol a lépések ritmusát dobolja,

akinek kicsi kopogó eszköze van, a mondóka ritmusát kopogja ki! A hangszereket csereberélhetjük!

10. Balesetvédelmi megfontolások:

- a gyakorlat apró tárgyak használatával jár, ezért figyelmeztetni kell a gyermekeket, hogy azokat szájba, orrba, fülbe dugni tilos! A gyermekek kiemelt pedagógusi figyelmet igényelnek!

2.1 Gyakorlat neve: Az egyenletes löktetés kialakítása

2. Cél: Képességfejlesztés: a figyelem fejlesztése

Szociális készség fejlesztése a játék közbeni egymásra figyelés kapcsán

3. Javasolt évfolyam: 1-5. osztályig

4. Kapcsolódó tantárgyak: magyar, testnevelés

5. Alkalmazott művészet: zene, irodalom

6. Időterv: 2 perc instrukció + 8 perc gyakorlat + 2 perc megvitatás = 12 perc

7. Javasolt munkaforma: csoportos

8. Szükséges eszközök és mennyiségük: -

9. Leírás: Az osztály körbe áll, a tanuló a mellette lévő gyerek tenyerébe fekteti a sajátját úgy, hogy az egyik alulra a másik felülre kerüljön. A dal folyamatos éneklése közben a mellette álló tenyerébe csap az egyenletes Tá ütésre. Így megy körbe az ütés és így lesz hallható a „mérő” ütés.

3.1 Gyakorlat neve: Ritmikus elemekkel történő játékos ismerkedés

2. Cél:

- Képességfejlesztés: emlékezet, tartós figyelem, térbeli tájékozódás fejlesztése.
- Feszültségoldás, örömeztetés.

3. Javasolt évfolyam: 3-6.osztályig

4. Kapcsolódó tantárgyak: irodalom, testnevelés, tánc

5. Alkalmazott művészet: irodalom, tánc, zene, népművészet

6. Időterv: 3 perc instrukció + 10 perc gyakorlat + 3perc megvitatás = 16 perc

7. Javasolt munkaforma: páros, csoportos

8. Szükséges eszközök és mennyiségük: -

9. Leírás:

A tanulópárok ülve egymás felé fordulnak.

Keresztező mozgással tapsolnak az alábbi váltakozó ütemű népdal tempójelzése, mérőmozdulata szerint: 3 + 2 + 2 (taps-tenyér, tenyér; taps-jobb; taps-bal). A taps mindig az ütem egy-re kerül. Ha ezt jól begyakorolták, két kört alakítunk úgy, hogy a párok egymással szemben álljanak.

Énekeljünk ugyanezzel a mozdulatsorral! Ezután a belső kör minden népdalsornál egyet balra lép, folytatva az új társsal való tapsolást. Így jutunk körbe, egyik gyerekről a másikra haladva, ismételve valamely szótaggal az adott népdalt (pl. Este van már, csillag van az égen).

4.1 Gyakorlat neve: Párosító memória játék

2. Cél: Képességfejlesztés: figyelem, emlékezet fejlesztése

3. Javasolt évfolyam: 1-4. osztály

4. Kapcsolódó tantárgyak: magyar

5. Alkalmazott művészet: vizuális, zene

6. Időterv: 2 perc instrukció + 8 perc gyakorlat + 3 perc megvitatás = 13 perc

7. Javasolt munkaforma: egyéni és kiscsoportos

8. Szükséges eszközök és mennyiségük:

- tanulónként: 4-5 db hangszert ábrázoló kép

9. Leírás:

Hangtérképet készítünk. Kitevesszük a gyerekek elé a hangszerek képeit. Magnóról megszólaltatjuk a hangjukat. Aki előbb felismeri, kiveheti a képet, de meg kell neveznie a hangszert! Kiveheti a képet, aki a legtöbbet gyűjti, ő nyer. Nehezítés, amikor végighallgatják a hangszerek hangját és utána annak megfelelően sorba kell rendezniük.

5.1 Gyakorlat neve: Történelmi esemény bemutatása új dal tanulásán keresztül

2. Cél:

- Tanulási motiváció, tanulás iránti attitűd alakítása a művészet révén.
- Képességfejlesztés: fogalomalkotó gondolkodás fejlesztése.
- Tanulás módszertani fejlesztés: értő tanulást elősegítő gyakorlat.

3. Javasolt évfolyam: 3-4. osztály

4. Kapcsolódó tantárgyak: magyar irodalom, technika

5. Alkalmazott művészet: irodalom, vizuális, zene

6. Időterv: 5-10 perc instrukció + 25 perc gyakorlat + 10 perc megvitatás = 45 perc

7. Javasolt munkaforma: csoportos

8. Szükséges eszközök és mennyiségük: csoportonként: 2 olló, 2 db. újságpapír, ceruza, A/4 lapok

9. Leírás:

Az énekóra első részében hallás után megtanuljuk a Kossuth Lajos táborában c. dalt, CD –én meghallgatjuk, ehhez kapcsolódóan a verbuválás, toborzás szavak jelentését megbeszéljük. Minden csoportban legyen két gyerek, aki csákót hajtogat a csapat többi tagjának is. A többiek toborzó beszédet írnak. Egy szóvivő majd felolvassa és a legjobb beszédet jutalmazzuk (pl. kokárdával).

10. Balesetvédelmi megfontolások: A gyakorlat éles, szúrós tárgyak használatával jár, ezért a gyakorlat előtt és közben figyelmeztetni kell a gyermekeket a megengedett eszközhasználatra. A gyermekek kiemelt pedagógusi figyelmet igényelnek!

11. Egyéb megjegyzés: Az időt jól be kell osztani, vagy a következő órán kell hozzákapcsolni a csoportmunkát.

12. Forrás: www.pedagogusvilag.hu

VI. FEJLESZTŐ JÁTÉKOK A KÖZÉPISKOLAI ÉNEK-ZENE ÓRÁKON

Tapasztalataink szerint egy-egy játékos ötlet szinte mindig kíván átalakítást, helyi lehetőségekre alkalmazást, alig fordul elő, hogy változatlan formában átvegye bárki is. Maguk a felvetett ötletek azonban sok segítséget jelenthetnek, inspirálhatnak újabb játékok kigondolására. Igyekeztünk több oldalról közelíteni, közösségformálásban, háttérkörnyezet és személyiség felmérésében, illetve zömmel az órai munkában felhasználható, gondolatindító tippeket megfogalmazva.

Képességfa

Egy csoport, vagy egy osztály közösen rajzol egy fát. A fának annyi ága van, ahányan vannak. Az ágak végére ráírják nevüket. Az ágakon lévő levelek egy-egy képességről, tudásról tanúskodnak. Több alkalommal történő beszélgetés nyomán is kerülhetnek fel levelek az ágakra. A levelekbe beírják a gyerekek a rájuk jellemző tudást, képességet. A zenei tudás rögzítésére törekszünk. (Pl. szép hang, magas hang, jó ritmus érzék, hangszeres tudás, jó hallás, jó zenei memória stb.) A zenei tudáson, adottságokon kívül egyre több egyéb képesség is felkerülhet a faágra rajzolt levelekben egy-egy gyerekre vonatkozóan. A fa hosszú ideig újabb levelekkel gyarapodhat, ezzel mutatva, hogy mennyi hasznos vonást tudnak magukban és egymásban felfedezni a diákok. A képességfa önbizalom-erősítő, értéktudatot kialakító funkciója sok napi teendőbe bevonható. Kapcsolódási pontot jelenthet egy témakör lezárásához, csoportalakításhoz bizonyos teendőkben, értékelési határpontokon. Egyetlen lényeges vonása a játéknak a fa „állandó gondozása”.

Három kívánság

Zenei inspiráció segítségével minden tanuló leír három kívánságot. Megbeszéljük ki mit, és miért kívánt, mi a realitása a kívánságának.

Későbbi alkalommal a játék tartalmilag bővüljön! Pl. Egy-egy diák nem kizárólag a maga számára kívánhat, bárkit megnevezhet a kívánsága alanyául! Ilyenkor a közegtől függően utalni szükséges arra, hogy kizárólag jókívánságokkal játszunk! Alapvetően a játék elnevezésének módosítása is elegendő lehet ehhez. (Életkortól függően pl. Tündér keresztanya/keresztapa meghallgat; Jókívánságok vására; Szeretet kosár; Jókívánság web shop stb.)

Még később szűkülhet a kívánság lista abban az irányban, amely kinek-kinek a tehetsége kibontakoztatása felé mutat.

A leírtak hosszú időn át képezhetik beszélgetések alapját.

Kinek, miért, mit kívánt valaki. Milyen érzelmek nyilvánulnak meg a kívánságokban?

Mi kellene az egyes kívánságok megvalósulásához?

Mit érezne az, aki a kívánság által részesülne valamiben?

Művészettel kapcsolatos vágyak felbukkanása esetén a beteljesüléshez vezető utat is megbeszélhetjük.

Hogyan segíthetnénk egy-egy társunk kívánságainak megvalósításában?

A vágyak mozgósítása, egymás inspirálása célok kitűzésére és megvalósítására, művészeti érzék kibontása, útjelölés a játék alapvetése. Közben az irányított beszélgetések következtében fejlődik az egymásra figyelés és az empátia, illetve sok információ szerezhető a jövőkép kialakításához.

Dalszöveg memoriter – egyenletes kísérettel, minimális mozgással

Közös énekléssel megtanulunk egy dalt.

A dal ritmusban előadott szövegével megy a játék, hogy egyénenként is esélye legyen mindenkinek hibátlan „produkcióra”. Mindenkire csupán egy sor jut a dalszövegből. A tanult ritmusban megszólaltatott szöveg mondásában egymást váltják a tanulók.

A soronkénti felidézés mellett mindenki egyenletesen tapsol. Aki a dalsor szövegét épp mondja, az felemelkedik a helyéről, majd ha végzett, leül, jön a soron következő társa.

A játék variálható egyszerűbb osztinató tapsolásával, ütemsúlyok tapsolásával (ütem többi részén kézfejre, térdre ütünk a más hanghatás végett).

A ritmuskíséretes-játék megvalósítható egy-egy dal közös éneklése közben is. Ebben az esetben a felállás/leülés tanulói soronként, vagy előre kijelölt csoportok egymást váltásával zajlik.

Ha a dal kottája kivetíthető, megállapodás szerint ellen ritmus is megszólaltatható ügyesebb osztályokban, ekkor az egyéb mozgásokat már nem kell végrehajtani. (Ez utóbbi esetben a tanári működés tökéletes magabiztossága, hibátlansága elengedhetetlen, felnagyított mozdulatokkal, a kétfajta tevékenység karmesteri típusú irányításával!)

Ritmus visszhang és ellenritmus

A játék elején megbeszéljük melyik ritmusnak melyik az ellenritmusa. pl. TÁ - TI-TI; TÁÁ – SZÜNET

Tapsolunk egy ritmust, egy tanulónak a feladata a pontos visszatapsolás, egy másiknak, az immár kétszer hallott ritmus ellenpontját kell visszatapsolnia.

A játék kiindulása egy 4/4 ütemnyi terjedelem, alapritmus elemekkel (tá titi szűn) operálunk. Az első nehezítés lehet az ellenritmus képzésénél a megfelelő helyre beillesztett éles/nyújtott ritmus. Akár a szinkópa ellentétéként is megállapodhatunk az éles ritmus használatában!

Képlet játék

Az alábbi példa mutat egy lehetőséget, hogy az időtartamokhoz való pontos illesztés segítségével gyakoroljunk ritmus képleteket.

(Kottagrafika: Dr. Buda Andrásné – 2016)

A sorozatba beilleszthető az egy negyed vagy két negyed időtartamú triola is, optimális helye két ütemes bővítéssel az, ha a szinkópát követő sorban szerepel.

Kezdetnek úgy logikus, hogy fél értéket érjen. Ezt azonban később felül lehet írni az ütem második és utolsó negyedén megszólaltatott egynegyed értékű triolával is.

A taps hangszínét nagyobbaknál bátran lehet pl. a nyolcadokon kézfejre ütéssel variálni. A ritmusképletek nyolcadain is! Beépíthető a játékba térdre, padra ütés. Az ügyesség függvényében megpróbálhatják párokban: minden nyolcad értéknél a másik szembe fordított tenyerére kell ütni, a többit tapsolni.

Hangszer kitaláló

Ahol nincs kézbe adható ritmus hangszer, segítenek fotók, esetleg kivetített képek.

4-5 idiofon hangszert megismerhetünk nevén kívül legjellemzőbb tulajdonságairól is. Megnézve-meghallgatva, majd kipróbálva/elmagyarázva a működésüket, mozdulatokkal is imitáljuk a megszólaltatásukat (pl. xilofon, cintányér, agogó, kasztanyetta, triangulum, kisdob, tamburin, száncsengő, rumbatök).

Az imitált mozgás alapján is felismerhetők a hangszerek. Később a diákok megpróbálhatják a tulajdonságok leírásával rávezetni társaikat egy-egy hangszer felismerésére.

A játék kiterjeszthető a hangszerek anyagának, formájának, megszólaltatási módjának minél pontosabb szóbeli leírása felé.

Folyamatos gyakorlással ez a játék később nem csupán idiofonok, hanem bármely hangszer körülírására alkalmas.

Magasabb rendű formája ennek a játéknak, a tanári leírás alapján történő kitalálás, amikor az általános jellemzők felől indulva egyre szűkítjük a lehetséges hangszerek körét.

Pl. CINTÁNYÉR

1. teste fém
2. hangja éles
3. „játékosa” a két kar
4. részei tükörképei egymásnak
5. eszedbe juthat róla kisegér, de akár az evés is

Pl. FUVOLA

1. anyaga fém, mely nemes (ezüst esetleg arany ötvözetből készül a hangszer)
2. hangja lágy (az ajaksípos hangszer levegő vesztése jellegzetes a fúvósok között)
3. tartása elegáns („haránt” irány jelentése)
4. billentyűje számos (nem csak a zongorabillentyű típus használatos a hangszerek világában)
5. családjáról ne a külseje alapján ítéld! (fémtestű, mégis fafúvós családtag)

Gyakorlással el tudunk jutni odáig is, hogy a diákok kisebb csoportokban, egymást segítve maguk is tudjanak a fentihez hasonló, logikus felépítésű, a kört egyre szűkítő leírásokat készíteni.

Az absztrakció folyamatának tanulását, a logikus építkezésű leírást fejleszti, miközben a hangszerek ismerete mélyül.

Hang bújócška

Egy „hunyor” a tanterem meghatározott részén megáll. Feladata, hogy bekötött szemmel, csak a hallására hagyatkozva megtalálja a teremben ritmushangszer hangot. A játék a hallott hang irányának minél pontosabb behatárolásáról/megmutatásáról szól. Játsható már használt ritmushangszerek hangzás utáni megnevezésével is. A kiosztott hangszereket megszólaltató társak számára biztosítani kell a szabad helyváltogatást a teremben. Amennyiben ez nem könnyen kivitelezhető, helyette lehet a játék fontos feltétele, hogy a kiadott hangszerek hangadás nélkül kerüljenek más-más diák kezébe. A hangszerek cseréjének irányítója lehet egy diák játékmester is. Gyakorlás után optimális esetben minden rendelkezésre álló hangadó

eszközt bevethetünk, nem csak hangszereket, és a hallott hang forrásán kívül a hangadó eszköz megnevezése, a megszólaltatás módja is szerepet kaphat a játékban.

Szervezett mozgás, figyelem és fegyelem a játék lényege, jól fejleszti az összehangolt cselekvésekben való szerepvállalást.

Játsszunk matematikát!

Mivel az érettségi követelmények sem tartalmazznak hallás utáni dallamírást középszinten, a kottairás gyakoroltatását bátran lehet olyan ügyességi feladatokkal összekötni, amely az agy térérzékelését segítő funkcióit állítja előtérbe. Egyszerű, maximum 4 ütemes dallamokat a gimnazisták is örömmel forgatnak a XX. századi zeneszerzés Rheie technikájának alapvetései szerint. Ennek is adhatunk könnyebb, majd egyre nehezebb fokozatokat. A dallam rák majd tükör fordítását először egy, már a füzetükben rögzített dallamról kell elkészíteniük. Több figyelmet igényel, ha az eredeti dallam a táblán van, és a füzetbe már csak a transzformáció kerül. Kevés gyakorlás után meg lehet kérni őket a transzformáció betűkottás leírására, majd az abszolút hangnevek használatával is elvégeztethető az ilyen feladat. A hangközők és módosítójelek ismeretének gyakoroltatása is megvalósítható, ha a tükör fordítás már nem marad a tonalitás keretein belül, hanem reális hangközöttükrözéseket kívánunk meg tőlük.

Zeneszerzői térkép

Kész, vagy akár közösen készített térkép az alapja a játéknak. (Európa térképével dolgozunk, hiszen a törzsanyagban szereplő zeneszerzők zöme európai.) Az elkészített térképre először feltűzzük az országok nevét, később a felirat egyre kisebb méretű, és az ország határain belülre zeneszerzők neve kerül. Nagy jelentőséggel bír, ha a nevek fölé arcképeket is lehetőségünk van feltűzni! Fokozatos gyakorlással érjük el a végső célt, hogy jegyezzék meg a tanulóink melyik zeneszerző milyen nemzetiségű, tanulják meg azonosítani a szerzőket arckép alapján is. Számptalan gyakorlási feladatot lehet a térképjáték segítségével megvalósítani, míg el tudunk jutni odáig, hogy lekerülhetnek a térképről az országnevek, kicsit később a szerzők nevei is, csak az arcok alapján végezzék el a feladatot. Egyáltalán nem baj, ha olyan szerzők is helyet kapnak a térképen az első pillanattól fogva, akikről még majd később tanulnak!

Digitális formában is elkészíthető a térkép, ha van rá lehetőség, ez megkönnyíti a tanári munkát, és növeli a gyakorlás variációinak lehetőségét. Amennyiben pedig hagyományos eszközökkel készül, a játék éveken keresztül hasznosul a tanteremben, érdemes rá időt szánni.

Ennek a játéknak az ötletéből kiindulva rendelhetünk az arcképekhez, vagy szerző nevekhez zenemű címeket is.

Vizuális memória erősítésére, az arckarakterek megfigyelésére, korabeli viselet megjegyzésére, Európa térképének pontos ismeretére egyaránt alkalmas gyakoroltató játék.

Csináljunk mozit!

A tananyagban nem szereplő klasszikus művek, esetleg nagyobb lélegzetű művek nem tanított tételei kiválóan alkalmasak felhasználásra ebben a játékban.

4-5 percnyi zenei anyag hallgatása közben minden tanuló képes arra, hogy fantáziáljon a zenére. A szempontok lehetnek a következők: helyszín, évszak, napszak, fényviszonyok, színek dominanciája, jelenlévő élővilág. Természetesen az emberi figurák létszáma, öltözet, az általuk végrehajtott cselekvések. Eleinte kevesebb szempont is elegendő, ám néhány alkalom után fel fogjuk fedezni, mennyire bevonódnak az effajta szabad gondolkodásba a tanulók. Érdekes és nagyon lényeges része a játéknak, amikor egy-egy szempont szerint „statisztikát” készítünk, hányan gondolkodnak hasonló irányban az adott zene hallgatása közben. Így derül ki számukra is, hogy az alkotó mennyire képes vezetni a hallgatók gondolkodását.

Néhány példa a jól alkalmazható zeneművekre: Vivaldi: A tenger; Bach: Brandenburgi verseny F-dúr. Haydn: Esz-dúr Trombitaverseny III.; Mozart: c-moll Zongoraverseny I.; Beethoven nyitányok. Sibelius: Finlandia; Richard Strauss: Imígyen szóla Zarathustra; Liszt: Villa d'Este szökőkútjai; Rimszkij –Korszakov: Seherezádé szvit. Ravel: La Valse; Debussy: Réviere (Álmodozás); Eric Satie: Once upon a Time in Paris (Párisban egyszer rég) Gyöngyösi Levente: Sinfonia concertante I.

Amennyiben a pedagógus kollégák ismerősek a terepen, nagyon sokszínű a választék Vangelis, Nino Rota, Ennio Morricone, Danny Elfman, Hans Zimmer régebbi filmjeinek zenei anyagában. De válogathatunk a jelen népszerű filmzenéből is, pl. Howard Shore: A gyűrűk ura, James Horner: Avatar, amelyekben a vegyes hangszerelés, az ütős szekció megnövelése, illetve a különböző korokra, stílusokra jellemző hangszeres együttesek keverése bőségesen kínál utat a fantáziának..

A játék leglényegesebb vonása a fantázia szabadjára engedése, ám nem elhanyagolható szempont, hogy a tökéletes önátadás, a koncentrált figyelem következtében, az apró részletek érzékelése, tempóváltások, nagy formai részek ismétlődése, permanens, vagy éppen innovatív zenei történések, dinamikai sokszínűség sokkal inkább a tanulói érdeklődés fókuszába kerül. Nem utolsó sorban a játék kiváló támogatója a hangszínhallás fejlesztésének.

Éneklés mozgással

Az éneklés remélhetőleg önmagában is igéző feladat minden tanórán. Azonban az utóbbi időben mintha kicsit háttérbe szorult volna az a gondolat, hogy az éneklés alapvetően nem statikus tevékenység. (Ez talán a kórusmozgalom preferenciájának egyik kevésbé pozitív következménye.) Az énekkari formációk kiállításában, a megszólaltatás egységességében természetesen nagyobb rendezettségre van szükség, főként a kevésbé gyakorlott együtteseknél. Ám az énekórán az osztály közös éneklésének nem kell mindig énekkarszerűnek lennie! Bármelyik dal énekléséhez kapcsolhatunk - lehetőleg kapcsoljunk! - valamilyen mozgást! A kitalált mozdulatok lehetnek egyszerűek (csettintés, integető mozdulatok, kar mozdulatok, térdek emelése, dobantás, kezek, ujjak érintése társak között, autentikus vezénylő mozdulatok) és bonyolultabbak is (tánclépések, lépés kombinációk, sőt egyensúlytartást igénylő mozdulatok egyedül és páros, vagy társas megvalósításban is). Kiváló eszköz egy kisméretű, puha labda, amelyet ritmusjátékok, vagy dalmemorizálás közben a gimnáziumi korosztály is élvezettel fogad. A mozgásos éneklés, a munka közbeni éneklés nem idegen a magyar népdalok világától, és a műzenei szemelvények egy részében is megvalósíthatók ízléses, az adott tanulócsoport ügyességét figyelembe vevő mozdulatok, mozdulat sorok.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Asztalos Kata: A zenei képességek kutatása. Iskolakultúra, 2010. 10.

Balogh László: Pedagógiai pszichológia az iskolai gyakorlatban Mesterek mesterei, Urbis Könyvkiadó, Budapest. 2006

Czeizel Endre: Sors és tehetség, Minerva Kiadó, Budapest. 1997

Czeizel Endre és Batta András (szerk.): A zenei tehetség gyökerei Mahler Marcell Alapítvány - Arktisz Kiadó, Budapest 1992

Dombi Józsefné: Zenei képességeket vizsgáló standard tesztek bemutatása, összehasonlítása és hazai alkalmazásának tapasztalatai

Mahler Marcell Alapítvány – Arktisz Kiadó, Budapest 1992

Gyarmathy Éva: A zenei tehetség. Új Pedagógiai Szemle, 2002/7-8.

Gyarmathy Éva: A tehetség háttere és gondozásának gyakorlata.

ELTE Eötvös Kiadó Budapest, 2007

Gyarmathy Éva: Hátrányban az előny Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2010

Dr. Király Tibor - Dr. Szakály Zsolt: Mozgásfejlődés és a motorikus képességek fejlesztése gyermekkorban Pécsi Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Eszterházy Károly Főiskola, Dialóg Campus Kiadó-Nordex Kft Budapest, 2012

Kodály Zoltán: Visszatekintés /Bónis F. (szerk.)/ Zeneműkiadó Budapest, 1964

Kokas Klára: Az énekes foglalkozás hatása a gyermek fejlődésére Óvodai Nevelés, 10. 1964

Kokas Klára: Gyermekek originális kifejezési formái zenéhez Kodály Zenepedagógiai Intézet Kecskemét, 1980

Kokas Klára: Képességfejlesztés zenei neveléssel. Zeneműkiadó Budapest, 1972

Molnár Gyöngyvér: Tudástranszfer és komplex problémamegoldás

Műszaki Könyvkiadó Budapest, 2006

Mező Ferenc: Tehetségdiagnosztika. K+F Stúdió Kft. Debrecen, 2012

Turmezeyné Dr. Heller Erika: A zenei tehetség fejlesztése és felismerése Parlando, 54/2